

Marzena Bąk

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0005-9022-8192

e-mail: m.bak@ur.edu.pl

SŁOWNICTWO NAZYWAJĄCE MIŁOŚĆ I PRZYJAŹŃ W WYPOWIEDZIACH PISEMNYCH UKRAIŃSKOJĘZYCZNYCH STUDENTÓW UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

VOCABULARY NAMING LOVE AND FRIENDSHIP IN WRITTEN STATEMENTS OF UKRAINIAN STUDENTS LEARNING POLISH AS A SECOND LANGUAGE

Abstrakt: Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym artykule jest słownictwo ukraińskojęzycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego na poziomie B1. Celem analizy jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Czy uczący się języka na trzecim (średnio zaawansowanym) poziomie nauczania potrafią już swobodnie i świadomie wypowiadać się na temat miłości i przyjaźni w życiu człowieka? W ramach badania studenci zostali poproszeni o napisanie swobodnej wypowiedzi na wskazany temat. Łącznie zebrano i przeanalizowano 95 prac pisemnych. Spośród nich wyekscerpowano określenia, które w definiensie zawierają użycie leksemów *miłość* i *przyjaźń*. Bogactwo wynotowanych nazw wskazuje na dużą świadomość językową jej użytkowników. Uczący się jppo na poziomie B1 potrafią w różnorodny sposób nazwać miłość i przyjaźń. Wyrażają się w sposób dokładny i przemyślany.

Słowa kluczowe: miłość, przyjaźń, leksyka, język polski jako obcy

Abstract: The article discusses vocabulary of Ukrainian-speaking students learning Polish as a foreign language at the level B1. The aim of the analysis is to obtain an answer to the question: Are language learners at the third advanced level of learning able to speak freely and consciously about love and friendship in human life? As part of the study, students were asked to write a free-form statement on a given topic. A total of 95 written works were collected and analysed. From among them, terms were excerpted which contain the use of the lexemes love and friendship in their definiens. The abundance of names noted indicates the high linguistic awareness of their users. Polish language learners at B1 level can name love and friendship in a variety of ways. They express themselves in a precise and thoughtful way.

Keywords: love, friendship, lexis, Polish as a foreign language

Miłość i przyjaźń to ważne i motywujące do działania uczucia. Dodają kolorytu naszemu życiu jako nieodzowny składnik codzienności. Psychologowie określają *miłość* jako „intensywne uczucie sympatii i przywiązania do określonej rzeczy lub osoby” (Reber, 2002, s. 186) lub metaforycznie jako „poryw serca popychający nas ku innej osobie” (Sillamy, 1994, s. 156). Językoznawcy piszą, że „uczucie jest to coś, co się czuje, a nie coś, co się przeżywa w słowach” (Wierzbicka, 1971, s. 30). Mówienie o uczuciach jako o czymś, co jest niewyraźne, nastęcza wiele trudności rodzimym użytkownikom języka, tym bardziej kłopotliwe jest dla obcokrajowca dopiero przyswajającego nową leksykę¹. Anna Seretny (2010, s. 547) zauważa, że „nieznajomość lub niedostateczna znajomość słownictwa często bywa główną przyczyną zaburzeń aktu komunikacji”. Dodatkowym problemem jest odczuwany przez uczących się brak swobody w doborze odpowiednich słów adekwatnych do sytuacji. Aby skutecznie przekazać informację, niezbędne jest połączenie kompetencji leksykalnej z kompetencją semantyczną i komunikacyjną. Według A. Seretny i Ewy Lipińskiej (2005, s. 77–78) kompetencja leksykalna to znajomość i umiejętność użycia słownictwa danego języka, zaś kompetencja semantyczna to m.in. postrzeganie związków między słowem ogólnym a kontekstem. Kompetencja komunikacyjna jest umiejętnością skutecznego zdobywania i przekazywania informacji w mowie i w piśmie w sposób poprawny i odpowiedni do danej sytuacji (Komorowska, 2002, s. 10).

¹ Warto w tym miejscu wspomnieć o badaniach, które przeprowadziła Agnieszka Kopacka (2019, s. 100–112). Ich celem była analiza wyrazów i wyrażeń, które mogą być wykorzystane przez obcokrajowców do uzewnętrznienia miłości za pomocą języka. Do badań posłużyło słownictwo wyekscerpowane z podręczników do nauki jppo *Hurra!!! Po polsku*. Seria składa się z trzech części przeznaczonych dla młodzieży i dorosłych i prowadzi od poziomu A1 do B1. Następnie zebrana leksyka została porównana z hasłami z *Listy haseł do słownika minimum współczesnej polszczyzny Haliny Zgólkowej* (1992). A. Kopacka zauważa (tamże, s. 110), że „reprezentacja pola tematycznego *miłość*, do którego materiał pochodzi zarówno z podręczników, jak i z *List*, umożliwi świadome nazywanie i wyrażenie swoich uczuć, opisywanie przeżyć wewnętrznych związanych z miłością oraz określanie ich intensywności. Teksty podręcznikowe, stanowiące narzędzie do nauki języka, zderzają obcokrajowców z tym, co polskie: z kulturą, z mentalnością”. Z kolei Dominika Izdebska-Długosz (2015, s. 289–304) podjęła się próby opisu słownictwa nazywającego uczucia właściwego studentom ukraińskojęzycznym bez odwoływania się do list frekwencyjnych języka polskiego czy też do wymagań znajomości leksyki na odpowiednim poziomie zaawansowania językowego. Jej celem było bowiem sprawdzenie, „jakim słownictwem nazywającym uczucia faktycznie posługują się studenci na dwóch różnych poziomach nauki języka polskiego jako obcego, zamiast jakim POWINNI się posługiwać na konkretnym poziomie zaawansowania językowego” (tamże, s. 302). W ramach badania studenci (65 osób z poziomu A1 i 65 osób z poziomu B1) zostali poproszeni o swobodną wypowiedź pisemną na temat: „Jakie emocje (uczucia) towarzyszyły ci w pierwszych dniach w Polsce i na uczelni?”. Analiza ilościowa zebranej leksyki pozwoliła ustalić zasób posiadanego przez studentów słownictwa oraz jego charakterystykę ze względu na poszczególne części mowy.

Celem niniejszego artykułu jest analiza słownictwa nazywającego *miłość* i *przyjaźń* u ukraińskojęzycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego (jpjo) na poziomie B1² oraz uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Czy uczący się języka na trzecim (średnio zaawansowanym) poziomie nauczania potrafią już swobodnie i świadomie³ wypowiadać się w tych niewątpliwie ważnych aspektach życia człowieka?⁴ W ramach badania studenci zostali poproszeni o napisanie swobodnej wypowiedzi na temat: „Znaczenie miłości i przyjaźni w życiu współczesnego człowieka”. Wszystkie prace powstały w czasie zajęć dydaktycznych. Łącznie zebrano i przeanalizowano 95 wypowiedzi pisemnych. Spośród nich wyeksцерpowano tylko te określenia, które w definiensie zawierają użycie leksemów *miłość* i *przyjaźń*.

Określenia miłości w wypowiedziach uczących się jpjo

Miłość jest jedną z najważniejszych wartości w życiu każdej osoby. Kształtuje zarówno tego, kto kocha, jak i tego, kto jest kochany (Zaron, 1985, s. 34). Nadaje sens ludzkiej egzystencji. Zdaniem Janusza Gajdy (1993, s. 5) *miłość* „dla jednych jest celem życia, szczęściem, przeżyciem czegoś wielkiego i niezwykłego; dla drugich poświęceniem się dla wybranego człowieka, ludzi, idei; dla innych moż-

² Przebadano słownictwo 95 osób (młodzieży i dorosłych) uczących się na Uniwersytecie Rzeszowskim. Studentów przyporządkowano do właściwej grupy ze względu na poziom biegłości językowej. Do określenia poziomu posłużyły odpowiednio przygotowane testy plasujące.

³ Dorota Krystyna Rembiszewska (2005, s. 37) zauważa, że leksyka z danego pola tematycznego, nawet tak samo nazwanego, nie jest wypełniona identycznymi jednostkami słownikowymi, gdyż „zasób danego pola wiąże się z określoną społecznością, która używa takiego, a nie innego zasobu wyrazów, w taki, a nie inny sposób pojmuje świat i nazywa pojęcia, rzeczy, czynności”. Także Władysław Miodunka (1980, s. 8) podkreśla, że budowa otwartego pola jest związana przede wszystkim z doświadczeniem jednostki oraz uwarunkowaniami socjokulturowymi.

⁴ Dobór słownictwa, dopasowany do poziomu znajomości języka, niewątpliwie powiązany jest z potrzebami komunikacyjnymi uczących się. Aktualne programy nauczania jpjo opierają się na *katalogach tematycznych*, które obejmują najważniejsze grupy tematyczne o różnym stopniu uszczegółowienia, co umożliwia powtarzanie i utrwalanie wiadomości oraz zdobywanie nowej wiedzy. Na poziomach A1-A2 jest to trzynaście bloków tematycznych, a na poziomach B1-C1 – dziewiętnaście. Zob. Janowska, I., Lipińska, E. i in. (red.) (2016). W doborze słownictwa do potrzeb komunikacyjnych pomocne są trzy listy Haliny Zgółkowej (1992a, s. 67–99): *Lista haseł do słownika minimum współczesnej polszczyzny* dla pierwszego etapu nauczania, *Lista haseł do słownika podstawowego języka polskiego* dla drugiego poziomu nauczania oraz *Lista haseł do słownika podstawowego języka polskiego* dla trzeciego poziomu nauczania. Słownictwo zebrane z trzech poziomów tworzy słownik podstawowy, liczący prawie pięć tysięcy wyrazów, co daje osobie uczącej się „pełną samodzielność językową, a nie, jak zakładano, biegłość” (Seretny, Lipińska, 2005, s. 84).

liwością nawiązania bliskich kontaktów, podstawą stabilizacji życiowej w małżeństwie i zapewnieniem sobie poczucia bezpieczeństwa; dla innych jeszcze – wielką namietnością niosącą rozczarowania i dramaty”.

Z kolei Zofia Zaron (1985, s. 29–41), pisząc o relacji w miłości, zwraca uwagę na takie elementy, jak:

- pełna akceptacja drugiego człowieka;
- pragnienie czynienia dobra bliskiej osobie;
- zainteresowanie się drugim człowiekiem, współuczestniczenie w jego życiu i w tym, co ono niesie;
- życzliwość wobec drugiego człowieka;
- poczucie odpowiedzialności za osobę kochaną;
- bezinteresowność względem osoby kochanej;
- odczuwanie radości ze szczęścia osoby bliskiej.

Zdaniem Iwony Nowakowskiej-Kempny (1987, s. 129) *miłość* to uczucie, które przeżywa ktoś wówczas, kiedy jest szczęśliwy, że istnieje określona osoba, z którą pragnie być i chce dla niej tego, co najlepsze.

W definicjach słownikowych⁵ *miłość* określana jest jako:

silne, głębokie uczucie, którego doświadcza człowiek w stosunku do jakiejś osoby, najczęściej płci przeciwnej, połączone zazwyczaj z pociągami fizycznym (PSWP 243)

miłość to uczucie, jakie mamy dla kogoś, kogo kochamy, darzymy głębokim przywiązaniem i szacunkiem (ISJP 238)

głębokie uczucie do drugiej osoby, któremu zwykle towarzyszy pożądanie (USJP 663)

głębokie przywiązanie do kogoś lub czegoś, umiłowanie, kochanie kogoś, czegoś (SJPSz 177).

Na podstawie definicji słownikowych i językoznawczych, dokonując ich eksplikacji, Urszula Kopeć (2008, s. 107) sformułowała następującą uogólniającą definicję *miłości*:

Miłość to głębokie / silne przywiązanie (namietne / głębokie uczucie – miłość erotyczna), które cechuje się: akceptacją drugiej osoby, pragnieniem czynienia jej dobra (ofiarowania siebie), współuczestniczeniem w życiu ukochanej osoby, życzliwością, bezinteresownością, odpowiedzialnością, pragnieniem szczęścia dla drugiej osoby.

Z przytoczonych definicji i rozważań językoznawców wynika, że *miłość* jest uczuciem trudnym do zdefiniowania. A jak nazywana jest przez obcokrajowców uczących się języka polskiego jako obcego? W analizowanych pracach pojawiają się określenia różnych aspektów miłości. Jest to: miłość romantyczna, rodzinna, rodzicielska, miłość do przyjaciół, miłość do zwierząt, do natury, miłość do życia, miłość do ojczyzny, do Boga, miłość własna, miłość dojrzała. Por.:

⁵ Odnotowuję tylko pierwsze – główne znaczenie leksemu.

Są różne rodzaje miłości: miłość romantyczna, miłość do przyjaciół, miłość do Boga.

Miłość do rodziców wzbogaca nasz wewnętrzny świat.

Pierwsza jest miłość do rodziców, do mamy i taty.

Miłość romantyczna jest uczuciem do drugiej osoby, do żony, do męża, do ukochanej.

Miłość romantyczna dostarcza bliskiej intymności i poczucia bycia kochanym.

Miłość rodzinna to fundament bezpieczeństwa emocjonalnego już od dzieciństwa.

Pierwszą miłością jest miłość dziecka. Jest to miłość pierwotna.

Nie wiedziałam, czym jest prawdziwa miłość, dopóki nie urodziłam mojego syna.

Jako pierwszą mogę wymienić miłość do dziecka.

Jest też miłość rodzinna: do brata, siostry, dziadków.

Najważniejsza jest miłość rodzicielska, miłość to uśmiech syna.

Miłość to szczęście i radość bycia rodzicem.

Miłość to kochanie koleżanki i kolegi.

Istnieje też miłość do przyjaciół.

Mogę powiedzieć też o miłości do zwierząt, do mojego psa.

To miłość do ojczyzny, kiedy przekraczam granicę państwa.

Istnieje też miłość dojrzała, jest cicha, spokojna, ciągła, czasami bez dotyku i słów.

Respondenci, pisząc o miłości, najczęściej wymieniali miłość romantyczną⁶ (9)⁷, następnie miłość rodzinną (8) i miłość do przyjaciół (7). Rzadziej wskazywana była miłość do natury i do zwierząt – oba aspekty pojawiły się cztery razy. Dwukrotnie wymieniona została miłość do ojczyzny i miłość do życia. Natomiast miłość własna i miłość do Boga została wskazana tylko jeden raz.

W analizowanych wypowiedziach pisemnych wystąpiły liczne i różnorodne określenia *miłości*, wśród których wyróżnić można zarówno subtelne, jak i konkretne sugestie dotyczące elementów współtworzących miłość. Odczytane z nich dosłowne lub naddane, ustalone na podstawie kontekstów ich metaforycznych treści, komponenty uczucia funkcjonują w dwóch głównych, przeciwstawnych, choć współwystępujących ze sobą, grupach. Pierwszą z nich reprezentują pozytywne komponenty miłości, do których należą:

- akceptacja: *Miłość to patrzeć na człowieka i widzenie tylko jego najlepszych cech; Miłość to akceptacja człowieka, jego charakteru, wad i zalet.*
- bezpieczeństwo: *Miłość to uczucie bezpieczeństwa i komfortu.*
- boska kreatywność: *Miłość to dzieło rąk bożych; Miłość jest zgodna z biblią.*
- ciepło: *Miłość to ciepło i spokój, które dajemy bliskim osobom.*

⁶ Ten rodzaj miłości jako najważniejszej w życiu człowieka najczęściej wskazywali też rzeszowscy uczniowie szkół średnich, badani przez Urszulę Kopeć. Zauważyła ona, że „licealiści definiują miłość erotyczną jako szczególny i wyjątkowy rodzaj miłości. Podkreślają, iż miłość jest uczuciem trwałym i głębokim (pojemnik, który ją symbolizuje, jest bardzo duży). Miłość erotyczna jest silniejsza od przyjaźni, oznacza bardzo silne przywiązanie do osoby płci przeciwnej, połączone z uwielbieniem i pożądaniem jej. Zakochani ludzie pragną całkowitego zespolenia. Jedność w miłości dotyczy bowiem zarówno płaszczyzny duchowej, jak i cielesnej” (2008, s. 111).

⁷ Oznacza frekwencję w wypowiedziach pisemnych.

- dar: *Miłość jest darem dla człowieka.*
- dojrzewanie: *Miłość nie zna granic, rośnie i dojrzewa z nami.*
- fundament: *Miłość jest fundamentem, na którym budujemy nasze relacje; Jest fundamentem związków rodzinnych, małżeńskich i przyjacielskich; Miłość tworzy podstawę do stabilnych relacji rodzinnych i społecznych.*
- głębia: *To bezdenne głębia uczuć i empatii.*
- lustro: *Miłość odzwierciedla, na ile wierzymy ukochanej osobie.*
- mądrość, wiedza: *Dzięki miłości uczymy się empatii i troski o innych.*
- motywacja: *Dzięki niej szybciej wykonuje się obowiązki; Miłość daje motywację do działania; Miłość motywuje do rozwoju, bo kiedy kochamy, stajemy się bardziej cierpliwi, hojni, gotowi pracować nad sobą dla dobra innych.*
- oddanie: *Miłość to uczucie między dwiema osobami, które są gotowe zrobić dla siebie wszystko.*
- odpowiedzialność: *Miłość to odpowiedzialność, aby być dobrym człowiekiem.*
- podobieństwo: *Miłość to przyciąganie się ludzi podobnych do siebie, bo plusy i minusy przyciągają się tylko w fizyce.*
- pomoc: *Miłość pomaga nam radzić sobie z trudnościami życia.*
- pożądanie: *Miłość to patrzeć w oczy, to jednoczesny oddech, to bycie zawsze razem; To pocałunki, uściski, mówienie przyjemnych słów. To kwiaty, prezenty, całonocne rozmowy o przyszłości; To ochota spędzania czasu z drugim człowiekiem, chęć patrzenia na niego godzinami; Miłość to pocałunki i przytulanie się.*
- potrzeba: *Miłość to najważniejsza potrzeba człowieka.*
- przyciąganie: *Miłość przyciąga do siebie ludzi.*
- przyjaźń: *Miłość to przyjaźń i koleżeństwo; Prawdziwa, głęboka miłość opiera się na przyjaźni; Miłość jest czymś więcej niż przyjaźń; Miłość opiera się na przyjaźni, ponieważ ukochany człowiek powinien być także przyjacielem; Miłość jest efektem przyjaźni.*
- radość: *Miłość daje radość; Sprawia, że dzielimy radość z innymi.*
- siła: *Miłość to uczucie, które daje siłę; Miłość daje nam siłę do pokonywania przeszkód; Miłość jest źródłem siły, poczuciem bezpieczeństwa i przynależności; Miłość daje siłę do przezwyciężenia trudności i sprawia, że życie nabiera głębszego sensu; Jest największą siłą na świecie.*
- szacunek: *Miłość to szacunek drugiej osoby; Szacunek jest najważniejszym elementem miłości.*
- szczęście: *Miłość to uczucie szczęścia; Dzięki niej ludzie są szczęśliwi; Kiedy kochamy i jesteśmy kochani, czujemy się potrzebni i szczęśliwi.*
- troska: *Miłość to troska jeden o drugiego.*
- trwałość: *To uczucie, które nie ma początku i końca; To jedna chwila i jednocześnie całe życie.*
- wsparcie: *Osoba, która kocha, zawsze wesprze, niezależnie od sytuacji; To zrozumienie siebie i wsparcie.*

- wybór: *Miłość to wybór. Ona sprawia, że ludzie są szczęśliwi.*
- wymagania: *Wymaga pracy, ale daje satysfakcję.*
- wzajemność: *Miłość jest uczuciem obustronnym.*
- zmiana: *Miłość zmienia sposób, w jaki patrzymy na świat i ludzi.*
- zrozumienie: *Miłość to wzajemne zrozumienie; To nieprzekraczanie granic osobistych partnera, rozumienie jego potrzeb, umiejętność słuchania i słyszenia swojego partnera;*

Drugą grupą jest zbiór świadczących o braku miłości w życiu człowieka komponentów, wśród których znalazły się:

- brak poczucia sensu: *Bez miłości życie nie ma sensu.*
- obojętność: *Człowiek bez miłości jest obojętny na wszystko dokoła.*
- samotność: *Bez miłości człowiek będzie sam, będzie smutny; Życie jest puste, gdy nie mamy ukochanej osoby.*
- śmierć: *Bez miłości człowiek umiera.*
- tęsknota: *Miłość to tęsknota za kochaną osobą.*
- wyczerpanie: *Człowiek bez miłości jest zawsze wyczerpany psychicznie i fizycznie; Miłość męczy emocjonalnie.*
- zagubienie: *Bez miłości człowiek wchodzi w środowiska przestępcze; Bez niej człowiek szuka rozrywki w złych środowiskach.*

Przywołane liczne określenia *miłości* świadczą o bogatym zasobie leksykalnym uczących się, odpowiednim do poziomu zaawansowania językowego. Studenci potrafią w różnorodny sposób nazwać *miłość*, a nawet uwydatnić zmetaforyzowane elementy emocjonalnego przeżycia. Wypowiadają się w sposób dokładny i przemyślany. Intencja ich wypowiedzi jest zrozumiała, skłania do refleksji, pobudza do myślenia, zachęca do rozmowy.

Respondenci w swoich pracach podkreślają, że miłość jest wartością ponadczasową, na którą czeka każdy człowiek. Składają się na nią nie tylko pozytywne komponenty uczucia, takie jak: akceptacja, odpowiedzialność, radość, szacunek, szczęście, troska, trwałość, wsparcie, wzajemność, zrozumienie. Miłość to także obojętność, samotność, tęsknota, złudzenia. Niewłaściwie rozumiana miłość niesie ze sobą smutek, brak poczucia sensu, wyczerpanie lub zagubienie. Często miłości towarzyszą zranienia, cierpienie, ponieważ ktoś, kto kocha, rani najbardziej. Dlatego potrzebna jest praca nad sobą, szczerą komunikacją, wzajemne zrozumienie, cierpliwość i wyrozumiałość. Studenci wielokrotnie akcentują to w swoich wypowiedziach:

Jeśli człowiek kogoś naprawdę kocha, to dla niego zmienia się na lepsze.

Miłość sprawia, że jesteśmy wyrozumiali na błędy ukochanej osoby.

O miłość trzeba dbać, dużo rozmawiać, nawet całą noc, jeśli trzeba.

Miłość między kobietą a mężczyzną to bardzo trudny proces, dlatego trzeba o siebie wzajemnie dbać, żeby uczucia nie osłabły.

*Dla kochanej osoby trzeba mieć dużo cierpliwości, bo bez niej nie ma miłości.
Kochanej kobiecie przynoszę kwiaty, robię kawę i dbam o nią, bo ją kocham i szanuję.
Wzajemne zrozumienie jest fundamentem miłości, bliskości i stabilności rodziny.*

Określenia przyjaźni w wypowiedziach uczących się jpjo

Iwona Nowakowska-Kempna (1995a, s. 197) podkreśla, iż *przyjaźń* stanowi uczucie zwrotne, wymagające co najmniej dwóch osób, a czasownik „przyjaźnić się” należy do recyprokalnych. Przyjacieli staje w centrum myśli, uczuć i woli drugiej osoby. Przyjaźń bywa mylona z miłością, a relacje zakresowe między nimi stają się zatarte. Arystoteles (1996, s. 243) określa różnicę między przyjaźnią a miłością w następujący sposób:

Jak więc już niejednokrotnie o tym była mowa, przyjaźnią w najwłaściwszym tego słowa znaczeniu jest przyjaźń między ludźmi etycznie dzielnymi. W znaczeniu bowiem bezwzględny – godnym wyboru i miłości wydaje się to, co jest dobre i przyjemne, a każdemu ważnym wydaje się to, co jest dobre i przyjemne dla niego. Z obu więc tych powodów człowiekowi dobremu wydaje się godnym miłości i wyboru człowiek dobry. Miłość jest, jak się zdaje, namiętnością, przyjaźń zaś trwałą dyspozycją; bo przedmiotem umiłowania mogą też być przedmioty martwe, wzajemna jednak miłość jest wynikiem wyboru [...], a wybór wynikiem trwałej dyspozycji. I ludzie życzą dobrze tym, dla których żywią uczucie przyjaźni dla nich samych, idąc za nakazem nie uczucia, lecz trwałej dyspozycji; i kochając przyjaciela, kochają to, co dla nich jest dobre, gdyż człowiek dobry, stając się przyjacielem, staje się też dobry dla swojego przyjaciela.

Leksykografowie definiują *przyjaźń* jako

bliskie, zażyłe stosunki między osobami oparte na wzajemnej życzliwości, sympatii, szczerości, zaufaniu, pomocy itp.; także związek uczuciowy człowieka ze zwierzęciem oparty na wzajemnym przywiązaniu (PSWP 245).

przyjaźń to więź łącząca przyjaciół oparta na sympatii, zaufaniu, wzajemnej pomocy” (ISJP 362)

bliskie, serdeczne stosunki z kimś, oparte na wzajemnej szczerości, zaufaniu, możliwości polegania na kimś w każdej sytuacji; także życzliwość, serdeczność okazywana komuś (USJP 664)

związek uczuciowy między dwiema osobami atrakcyjnymi dla siebie (na ogół bez erotycznego komponentu) wyrażający się w bezinteresownej sympatii, gotowości niesienia pomocy, we wspólnych zainteresowaniach, a także wspólnym realizowaniu działań (SPSz 235).

Przyjaźń nie jest pojęciem łatwym do opisanie i wyjaśnienia. Przytoczone definicje słownikowe *przyjaźni* wskazują, że jest ona zarówno rodzajem relacji, jak i cechą, którą ludzie przypisują innym rodzajom związków interpersonalnych. Często jest odmiennie rozumiana przez kobiety i mężczyzn oraz silnie uzależniona od wpływów kulturowych. Te dwie zmienne, kluczowe dla zrozumienia fenomenu

przyjaźni – płęć i kulturę – uwzględniły Monika Obrębska i Daria Paniotova (2017, s. 170–171), przeprowadzając badania w grupie studentów z Polski i z Ukrainy⁸. Badaczki zauważyły, że

zarówno dla studentów polskich, jak i ukraińskich najistotniejszy jest intymny charakter przyjaźni, związany z bliskością, wzajemnym zaufaniem i zrozumieniem. Dla studentów ukraińskich ważna jest również wzajemna pomoc i wsparcie otrzymywane od przyjaciół [...]. Dla kobiet polskich ważniejszy niż dla ukraińskich okazał się intymny charakter przyjaźni, dla kobiet ukraińskich natomiast ważniejsza okazała się wzajemna pomoc i wsparcie emocjonalne. Mężczyźni polscy i ukraińscy preferowali podobne cechy przyjaźni co kobiety, co wskazuje na silniejsze wpływy kulturowe niż dotyczące ról płciowych.

Przyjaźń pozwala zaspokajać podstawowe ludzkie potrzeby, jak potrzeba szacunku, bliskości czy wsparcia społecznego (Szarota, 2014, s. 29–30). Tym, co ją odróżnia od większości relacji, jest świadomość wyboru. Przyjaciele nie są wybierani przypadkowo, ważnym czynnikiem jest częstość kontaktów z daną osobą, podobieństwo zainteresowań, udzielanie pomocy, okazywanie zrozumienia, poczucie lojalności i bezpieczeństwa.

Jak z kolei *przyjaźń* obrazują uczący się jppo? W analizowanych wypowiedziach pojawiają się następujące określenia:

Przyjaźń to bliskie relacje oparte na głębokich uczuciach i myślach.

To relacja, dzięki której człowiek staje się szczęśliwy.

Przyjaźń to coś, co bardzo ubogaca nasze życie.

To bliskie stosunki z kimś oparte na zaufaniu, szczerości i wzajemnym wsparciu.

Przyjaźń to wizerunek drugiego człowieka w jego oczach.

To dawanie dobrych emocji.

Przyjaźń to relacja, a przyjaciel to osoba w ramach tej relacji.

Przyjaźń to papier lakmusowy, który pokazuje prawdę i fałsz.

To wyjątkowa więź, którą warto pielęgnować.

Prawdziwa przyjaźń to dar.

Formułując definicję *przyjaźni*, respondenci wskazywali także jej istotne cechy:

Przyjaźń zapewnia poczucie szacunku i zaufania, empatii, radości i wsparcia.

To współpraca i wspieranie się.

Przyjaźń to dzielenie smutku i radości.

Przyjaźń buduje tożsamość człowieka.

To podpora i życiowy drogowskaz.

To obecność drugiego człowieka.

Opiera jest na wzajemnym zaufaniu, lojalności, wsparciu i szacunku.

Przyjaźń nie zna granic.

Prawdziwa przyjaźń trwa przez całe życie bez względu na problemy drugiego człowieka.

Dzięki niej człowiek czuje się ważny i akceptowany.

⁸ W badaniu wzięło udział 25 studentek i 25 studentów z Polski oraz 25 studentek i 25 studentów z Ukrainy reprezentujących kierunki społeczne i techniczne. Zadanie badawcze polegało na pisemnej odpowiedzi na pytanie: „Czym dla Ciebie jest przyjaźń?”

Przyjaźń to zaufanie.

Pomaga pokonać trudności i cieszyć się każdą chwilą.

W analizowanych wypowiedziach definicji *przyjaźni* jest zdecydowanie mniej niż definicji *miłości*. Nie wynika to z ubogiego zasobu leksykalnego uczących się języka polskiego, ale ze swoście rozumianego subiektywizmu. Przyjaźń angażuje uczuciowo co najmniej dwie osoby, wzbudza przyjemne stany emocjonalne, obie strony mają równe prawa i łączy je satysfakcjonująca współpraca. W miarę rozwoju relacji jej członkowie obdarzają się uczuciem, zbliżają się do siebie, nabierają zaufania i stają się dla siebie ważni.

Wyekscerpowane z prac sformułowania poświadczają, że wielu studentów traktuje *miłość* i *przyjaźń* tożsamo. Być może część respondentów zasugerowała się ich połączeniem w tytule zadania „Znaczenie miłości i przyjaźni w życiu współczesnego człowieka”, a część pojmuje te relacje jako identyczne. W badanych wypowiedziach wielokrotnie powtarzały się określenia:

Przyjaźń i miłość to takie samo uczucie.

Trudno jest znaleźć różnicę między przyjaźnią a miłością. Przyjaciela kocham tak samo jak męża.

Prawdziwa przyjaźń jest uczuciem takim samym jak miłość.

To uczucie silnego powiązania z innym człowiekiem – takie samo jak miłość.

Miłość między przyjaciółmi jest wtedy, gdy możesz wszystko omówić z tą osobą, a ona będzie cię wspierać, nigdy nie osądzi, nie będzie zazdrosna o sukcesy, będzie kochać cię tak samo jak ty ją.

Miłość jest fundamentem, na którym budujemy naszą przyjaźń.

Prawdziwa przyjaźń opiera się na miłości.

Przyjaźń i miłość są razem.

Miłość i przyjaźń są rodziną.

Przyjaźń jest procesem psychicznym, którym człowiek ustosunkowuje się do istniejących w danej chwili zdarzeń i ludzi. Bliskość drugiego człowieka jest niekwestionowaną wartością. Daje poczucie bezpieczeństwa, pozwala czuć się dobrze. Jest ważnym elementem budowania wspólnoty życia i miłości między ludźmi. Emanuje dobrocią, chęcią niesienia wzajemnej pomocy, przynosi obopólne korzyści.

Definicje *przyjaźni* stworzone przez respondentów, tak samo jak w przypadku definicji *miłości*, są czytelne i przejrzyste, mimo że sformułowanie sposobu pojmowania miłości i przyjaźni dla wielu osób jest niełatwe, a jeszcze trudniej ustalić relację między nimi – jest tożsama czy rozbieżna?

Uczący się jppo wykazują zasób słownictwa odpowiedni do poziomu zaawansowania. Należy jeszcze raz podkreślić, że znajomość języka na poziomie B1 daje uczącemu się samodzielność językową, ale nie biegłość. Analizowane wypowiedzi pisemne wskazują, że najszybciej uczymy się tego, co jest nam potrzebne. Przyjaźń i miłość bez wątpienia mają istotne znaczenie w relacjach międzyludzkich. Obcokrajowcy, ucząc się polskiej leksyki, szczególną uwagę przywiązują do tej,

która pomoże im wyrazić to, co czują. Stąd też mogą szybciej i bardziej ochoczo przyswajać słownictwo z zakresu nazw uczuć.

Konkluzja

Przeprowadzona analiza materiału badawczego udowadnia, iż obcokrajowcy uczący się języka polskiego jako obcego na poziomie B1 potrafią już świadomie stosować słownictwo z zakresu pola tematycznego nazywającego *miłość* oraz *przyjaźń*. Swobodnie nazywają i opisują przeżycia wewnętrzne oraz określają ich intensywność. Nie tylko znają wyrazy nazywające uczucia, ale także posługują się określeniami o bardziej wyspecjalizowanych znaczeniach. Do definiowania pojęć używają różnych części mowy. Są to:

- (1) rzeczowniki, np.: *bezpieczeństwo, bliskość, ciepło, cierpliwość, dar, działanie, empatia, fundament, lojalność, motywacja, odpowiedzialność, poczucie, przeszkody, przyjaźń, przywiązanie, radość, relacja, satysfakcja, samotność, szacunek, szczerość, szczęście, troska, wartość, wsparcie, zaufanie*;
- (2) czasowniki, np.: *kochać, osądzać, pokonywać, pomagać, przyciągać, rozmawiać, rozwijać się, słyszeć, słuchać, spotykać się, wspierać, wymagać*;
- (3) przymiotniki, np.: *bezinteresowna, bezwarunkowa, cenna, cicha, cierpliwa, długotrwała, głęboka, hojna, odwzajemniona, przyjacielska, prawdziwa, rodzicielska, rodzinna, romantyczna, samotna, szczerza, szczęśliwa, trwała, ukochana, wspianala, wzajemna, zazdrosna*;
- (4) przysłówki, np.: *bezpiecznie, dobrze, miło, radośnie, szczęśliwie*.

Wiadomo, iż umiejętność dokonywania uogólnień za pomocą nominalizacji jest właściwsza zaawansowanym użytkownikom języka obcego. Jest to wyraźnie widoczne w słownictwie badanych respondentów. Pojawiają się w nim liczne rzeczowniki abstrakcyjne pochodzące z wyższego poziomu zaawansowania B2. Bez wątpienia dobra znajomość leksyki znacznie ułatwia skuteczne i płynne posługiwanie się danym językiem, a szczególnie leksyki nazywającej uczucia⁹, którą często charakteryzują zawilość semantyczna oraz subtelne odcienie znaczeniowe. Jak słusznie zauważa A. Kopacka (2019, s. 111),

znajomość leksyki ukierunkowanej, w tym przypadku leksyki dotyczącej miłości, umożliwi wyrażanie tego uczucia, nazywanie towarzyszących mu emocji, stanów, pozwoli mówić o miłości, jej obliczach, intensywności, o jej roli w życiu, o relacjach w związku.

⁹ Anna Rabczuk (2017, s. 146) zauważa, iż „nie jest bowiem niespodzianką fakt, że dla wielu uczących się języka polskiego jako obcego leksyka opisująca te emocje jest niezbędnym, wręcz kluczowym słownictwem, jakie chce on przyswoić, w jakim chce się czuć swobodnie. Często taka postawa wynika z tego, że odzwierciedla główną motywację ucznia, którego partner jest nosicielem zgłębianego języka”.

Aby w uwagach filologicznych nie zatracić istoty zagadnienia, nad którym pochyłali się respondenci, przytoczę na koniec fragment refleksji jednej ze studentek:

Trudno ocenić znaczenie miłości, uczucia i ukochanej osoby w życiu współczesnego człowieka. W naszym świecie, gdzie wszystko szybko się zmienia, uczucia te stopniowo tracą wartość. Miłość jest czymś, co można łatwo włączać i wyłączać jak dźwięk w telefonie. Przyzwyczajamy się do niej jak do kolejnego trendu i zaczynamy ją postrzegać jako coś łatwo dostępnego i szybkiego. Zamiast cenić głębokie, trwałe uczucia, szukamy natychmiastowych rezultatów, a prawdziwa bliskość staje się mniej ważna.

Przywiązanie i przyjaźń między ludźmi są jeszcze bardziej dewaluowane. To nie jest coś, co można kupić lub zamówić. Prawdziwa przyjaźń to cicha obecność, zwracanie uwagi na małe rzeczy, bycie dla siebie nawzajem w każdej sytuacji [...]. Rozmawiamy, spotykamy się, ale często zapominamy, że przyjaźń to nie tylko wymiana słów i chwil, a poczucie pewności, że jest ktoś, kto nas zrozumie i podzieli z nami wszystkie radości i porażki¹⁰.

Wykaz skrótów

- ISJP – Bańko, M. (red.). (2000). *Inny słownik języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- PSWP – Zgółka, T. (1999). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (t. 21). Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.
- SJPSz – Szymczak, M. (red.). (1981). *Słownik języka polskiego* (t. 2). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SPSz – Szewczuk, W. (red.). (1979–1985). *Słownik psychologiczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- USJP – Dubisz, S. (red.). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego* (t. 2). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bibliografia

- Arystoteles. (1996). *Etyka nikomachejska*. W: tegoż. *Dzieła wszystkie*, t. 5 (s. 243). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gajda, J. (1993). *Oblicza miłości*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Izdebska-Długosz, D. (2015). Słownictwo nazywające uczucia w pracach pisemnych ukraińskojęzycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego. W: U. Kopeć, M. Bąk (red.), *Dać wyraz uczuciom. Analizy na podstawie tekstów kultury i wypowiedzi młodzieży* (s. 289–304). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Janowska, I., Lipińska, E., Rabiej, A., Seretny, A., Turek, P. (red.). (2016). *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C1*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Komorowska, H. (2002). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne Fraszka.

¹⁰ Fragment pracy pisemnej zamieszczony za zgodą autorki.

- Kopacka, A. (2019). Kochać – jak to „łatwo” powiedzieć? Słownictwo i teksty związane z wyrażaniem uczuć w wybranych podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego. W: U. Kopeć, A. Kucharska-Babula, M. Bąk (red.), *Życie bez miłości jest (nie)możliwe. Aspekty nie tylko językowo-literackie*. (s. 100–112). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kopeć, U. (2008). *Językowy obraz wartości w wypowiedziach licealistów (przyjaźń – miłość – nienawiść)*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Miodunka, T. (1980). *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Nowakowska-Kempna, I. (1995a). *Konceptualizacja uczuć w języku polskim. Prolegomena*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.
- Obrębska, M., Paniotova, D. (2017). Językowy obraz przyjaźni studentów polskich i ukraińskich. *Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal*, 23/1, 167–175.
- Rabczuk, A. (2010). Podbić oko czy serce, zdobyć pół Europy czy kobietę – jak mówimy o miłości po polsku? *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców*, 17, 145–154.
- Reber, A.S., Reber E.S. (2002). *Słownik psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Rembiszewska, D.K. (2005). Słownictwo tematyczne w dwudziestowiecznych opracowaniach leksykograficznych. *Poradnik Językowy*, 8, 37–52.
- Seretny, A. (2010). Rozwijanie kompetencji leksykalnej uczących się przez obcowanie z tekstem. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców*, 17, 547–559.
- Seretny, A., Lipińska E. (2005). *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Sillamy, N. (1994). *Słownik psychologii*. Katowice: Książnica.
- Szarota, P. (2014). Przyjaźń pod mikroskopem. Problemy metodologiczne w badaniach nad funkcjonowaniem relacji przyjacielskich. *Psychologia Społeczna*, 9/1, 28–36.
- Wierzbicka, A. (1971). *Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Zaron, Z. (1985). *Wybrane pojęcia etyczne w analizie semantycznej (Kochaj bliźniego swego)*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Zgółkowa, H. (1992a). Lista haseł do słownika minimum współczesnej polszczyzny (I, II, III poziom nauczania). W: W. Miodunka (red.), *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny* (s. 67–99). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.